

ista tendant, aut quid ex his effecturus sis, ut ego quod de anima requiro sciam.

CAPUT VII¹.

Compendiosior et multitudini tutior ad veritatis perceptionem via per auctoritatem quam per rationem.

XII. A. Hoc initio te admonui, et postulavi ut patienter ferres aliquantum circuitum nostrum, quod item quæso ut facias. Non levis res quæritur, non facilis ad cognoscendum: nosse enim hoc plane ac tenere volumus, si fieri potest. Aliud est enim cum auctoritati credimus, aliud cum rationi. Auctoritati credere magnum compendium est, et nullus labor: quod si te delectat, poteris multa legere, quæ magni et divini viri de his rebus necessaria quæ videbantur salubriter imperitoribus, quasi nutu quodam locuti sunt, credique sibi voluerunt ab iis, quorum animis vel tardioribus vel implicioribus alia salus esse non posset. Tales enim homines, quorum profecto maxima multitudo est, si ratione velint verum comprehendere, similitudinibus rationum facillime decipiuntur, et in varias noxiasque opiniones ita labuntur; ut emergere inde ac liberari, aut nunquam, aut ægerrime queant. His ergo utilissimum est excellentissimæ auctoritati credere, et secundum hoc agere vitam: quod si tutius putas, non solum nihil resisto, sed etiam multum approbo. Si autem cupiditatem istam refrenare non potes qua tibi persuasisti ratione pervenire ad veritatem, multi et longi circuitus tibi tolerandi sunt, ut non ratio te adducat, nisi ea quæ

¹ In editis veteribus caput male incipit ad verba præcedentia: *A. figuram interim*, etc.

sola ratio dicenda est, id est, vera ratio: et non solum vera, sed ita certa, et ab omni similitudine falsitatis aliena, si tamen ullo modo hæc ab homine inveniri potest, ut nullæ disputationes falsæ aut verisimiles ab ea te possint traducere. E. Nihil jam præpropere desiderabo: agat ac ducat ratio qua vult, dummodo perducatur.

CAPUT VIII.

De figuris mathematicis. — Quot lineis figura fiat. — Quomodo tribus lineis figura possit fieri.

XIII. A. DEUS hoc faciet, qui aut de solis talibus rebus, aut certe de his maxime deprecandus est: sed ad rem, quam institueram, redeamus. Nam si et quid sit linea, et quid sit figura jam tibi notum est, dic quod abs te quæro, id est, utrum putes ullam figuram fieri posse, si linea ex utraque parte, aut ex altera per infinitum ducatur. E. Nullo modo id fieri posse confirmo. A. Quid igitur agendum est ut figuram faciamus? E. Quid nisi ut illa linea infinita non sit, et ducatur in circulum, ut ex alia parte se contingat? non enim video quomodo aliter possit ex una linea concludi aliquod spatium, quod nisi fiat secundum tuam descriptionem, figura non erit. A. Quid si rectis lineis figuram facere velim, potest fieri ut de una linea fiat, an non potest? E. Nullo modo. A. Quid, duabus? E. Ne hoc quidem. A. Quid, tribus? E. Video posse. A. Bene igitur nosti ac tenes, cum figura lineis rectis facienda est, minus quam tribus non posse. An si ulla tibi adversetur ratio, de hac te sententia devocabit? E. Plane si quis mihi hoc falsum esse monstraverit, nihil erit quod me

scire posse confidam. A. Nunc ergo illud responde, quomodo tribus lineis figuram feceris \triangle . E. Cum se finibus jungunt. A. Quid, ubi se jungunt, nonne videtur tibi angulus fieri? E. Ita est. A. Quot ergo angulis hæc figura constat? E. Totidem quot lineis. A. Quid ipsas lineas pares constituis, an impares? E. Pares. A. Quid, anguli tantumdem omnes patent \triangle , an est alius alio contractior vel apertior? E. Etiam ipsos pares esse video. A. Potest-ne fieri, ut in figura, quæ tribus rectis paribus lineis facta sit, impares anguli sint; an non potest? E. Nullo prorsus modo. A. Quid, si rectis lineis tribus, sed imparibus figura constet, possunt etiam in ista pares esse anguli, an aliud intelligis? E. Omnino non possunt. A. Recte dicis: sed dic quæso, quænam tibi figura melior videatur et pulchrior? Ea-ne quæ paribus, an quæ imparibus lineis constat? E. Quis dubitet eam esse meliorem in qua æqualitas prævalet?

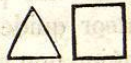
CAPUT IX.

Quæ figura præstantior. In triangulo quid angulo contrarietur.

XIV. A. Erco æqualitati inæqualitatem præponis? E. Nescio utrum quispiam non præponat. A. Vide nunc in figura quæ tribus angulis paribus perfecta est, quid in ea sit angulo contrarium, id est ex altera parte contrapositum, utrum linea an angulus? E. Lineam video. A. Quid ergo, si et angulus angulo, et linea lineæ contraria sit,

nonne fateris æqualitatem esse potiore in ea figura in qua id accidit? E. Fateor quidem, sed quemadmodum id fiat tribus lineis omnino non video. A. Quid, quatuor lineis potest-ne hoc fieri? E. Prorsus potest. A. Melior est igitur figura quæ quatuor lineis rectis paribus, quam quæ tribus constat \square . E. Melior certe, siquidem magis in ea æqualitas valet. A. Quid ergo, istam, quæ quatuor rectis paribus lineis confit, censes-ne posse etiam ita fieri, ut non anguli omnes in ea pares sint, an non putas? E. Video posse. A. Quonam modo? E. Si duo contractiores, duo apertiores sint \square . A. Vides-ne etiam quemadmodum et ambo contractiores et ambo apertiores sibi contrarii sint? E. Ac verissime atque apertissime. A. Servatam igitur et hic, quanta servari potuit, cernis æqualitatem: cernis enim profecto fieri non posse, ut cum quatuor paribus lineis figura perficitur, non aut omnes, aut certe vel bini anguli pares sint: quæque tamen paria sunt, sibi ex contrario respondere. E. Cerno, et firmissime teneo.

XV. A. Nihil-ne te movet etiam in his rebus tanta et tam inconcussa quædam justitia? E. Quonam modo? A. Quia nihil, ut arbitror, dicimus esse justitiam nisi æquitatem: æquitas autem ab æqualitate quadam videtur appellata. Sed quæ in hac virtute æquitas, nisi ut sua cuique tribuantur? Porro sua cuique, nisi quadam distinctione tribui non possunt: an aliter putas? E. Manifestum est, et prorsus assentior. A. Quid, distinctionem arbitraris-ne esse ullam, si omnia paria sint, ut nihil omnino inter se differant? E. Nullo modo. A. Ergo justitia servari non potest, nisi in rebus in quibus servatur, sit quædam, ut ita dicam, imparitas et dissimilitudo. E. Intelligo. A. Cum igitur fateamur istas figuras, de quibus agimus, inter

se esse dissimiles, illam scilicet quæ tribus, et hanc quæ quatuor angulis constat , cum ambæ paribus lineis fiant, nonne videtur tibi quædam retenta justitia, ut illa quæ habere non potest parilitatem contrariorum, inconcussam teneat angulorum æqualitatem : in hac vero quia tanta est contrariorum congruentia, illa lex angulorum admittat nonnullam inæqualitatem? Hoc ergo cum me multum moveret, quærendum abs te visum est, quonam modo ista veritate, æquitate, æqualitate delectarere. E. Jam cerno quid dicas, et non mediocriter admiror. A. Age nunc, quia inæqualitati æqualitatem jure præponis, nec quispiam omnino est, ut opinor, humano sensu præditus, cui non id videatur, quæramus, si placet, figuram in qua summa æqualitas inveniri queat : quæcumque enim erit, ea cæteris sine dubitatione præferetur. E. Placet vero, et quæ ista sit, scire cupio.

CAPUT X.

Summa æqualitas in figuris.

XVI. A. PRIUS ergo responde, utrum tibi illarum figurarum, quarum jam quantum satis videbatur facta mentio est, ea videatur excellere, quæ quatuor lineis paribus, totidemque angulis paribus constet : namque, ut vides, in hac et linearum æqualitas et angulorum est : et quod in illa, quæ tribus lineis paribus clauditur, non inveniebamus, adest huic parilitas contrariorum : nam lineæ linea, et angulus angulo est, ut cernis, contrarius. E. Ita vero est, ut dicis. A. Habet-ne summam æqualitatem, an aliter tibi videtur? Nam si habet, frustra ut ins-

titueramus aliam quærimus : si autem non habet, volo ut idipsum mihi abs te demonstretur. E. Videtur mihi habere : nam ubi et anguli pares et lineæ pares sunt, ubi deprehendam inæqualitatem non video. A. Ego aliud sentio : nam recta linea, donec veniat ad angulos, summa æqualitate prædita est ; sed cum ex diverso latere alia jungitur linea, et angulum facit, nonne censes hoc ipsum esse inæquale? An tibi figuræ pars, quæ linea clauditur, cum illa parte, quæ angulo clauditur, congruere videtur æqualitate aut similitudine? E. Nullo modo : et me pudet temeritatis meæ : eo enim ductus sum, quod et angulos in ea pares inter se et latera cernerem : sed quis non videat eorum laterum ab angulis magnam differentiam? A. Accipe aliud inæqualitatis apertissimum indicium : certe enim cernis, vel illam figuram triangulam paribus lineis constantem, vel istam quadratam habere aliquod medium. E. Cerno plane. A. Quid, ab eodem medio cum lineas ad omnes figuræ partes ducimus pares-ne tibi duci lineæ videntur, an impares? E. Impares prorsus : nam longiores eas

necesse est esse, quas in angulos ducimus . A. Istæ in quadrata quot sunt, et quot in triangula? E. Quatuor hic, tres ibi. A. Quid, minimæ omnium quæ rursum, et quot sunt in figura utraque? E. Totidem, scilicet eæ quæ in media latera ducuntur. A. Verissime mihi videris dicere, neque hic opus est diutius immorari ; ad id enim quod volumus satis est : nam et magnam æqualitatem hic servari, ut opinor, vides, et tamen nondum ex omni parte perfectam. E. Omnino video, et quæ illa figura sit quæ summam æqualitatem habeat, nosse vehementer expecto.

CAPUT XI.

Figurarum præstantia. — Signum quid. — Punctum quid.

XVII. A. QUAM censes, nisi eam, cujus et extremitas sibi concors est undique, nullo angulo æqualitatem perturbante, et a cujus medio ad omnes extremitatis partes pares lineæ duci possunt? E. Jam, ut opinor, intelligo: nam illam figuram, quæ una linea in circulum ducta terminatur, mihi videris describere . A. Recte intelligis.

Nunc itaque illud considera, cum superior ratio docuerit lineam in sola longitudine intelligi, nec quidquam latitudinis usurpare, et ideo per longum qua ducitur dividi non posse, utrum tibi videatur figura quælibet sine latitudine inveniri. E. Nullo modo. A. Quid, ipsa latitudo potest-ne longitudinem non habere, quamvis latitudo sola sit, quemadmodum superius longitudinem sine latitudine intelleximus, an non potest? E. Video non posse? A. Vides etiam illud, nisi fallor, quod latitudo ab omni parte dividi queat, linea vero per longum non queat. E. Manifestum est. A. Quid ergo putas pluris habendum, quod dividi potest, an id quod non potest? E. Profecto id quod non potest. A. Præponis igitur lineam latitudini. Nam si quod dividi non potest, præponendum est, præponamus necesse est etiam id quod minus dividi potest: latitudo autem ex omni parte dividitur, longitudo vero non nisi ex diverso, nam per longum divisionem non admittit: est ergo latitudine præstantior. An tu aliter existimas? E. Ita prorsus ratio cogit fateri ut dicis.

XVIII. A. Jam quæramus, si placet, utrum sit aliquid

in ista ratione, quod omnino non queat dividi; erit enim hoc multo etiam quam illa linea melius: nam lineam cernis ex diverso innumerabiliter secari posse , itaque

tibi ipsi hoc inveniendum dimitto. E. Ego illud puto non posse dividi, quod medium in figura ponebamus, unde in extrema lineæ ducuntur . Nam si dividitur, longitudine aut etiam latitudine carere non potest. Sed longitudinem solam habet, non jam unde ducuntur lineæ. Sed ipsa linea est. Si vero etiam latum est, aliud desiderat medium a quo in extrama latitudinis lineæ ducantur. Utrumque autem hoc ratio respuit. Id erit igitur quod dividi nequeat. A. Recte dicis. Sed nonne tibi aliquid tale videtur etiam illud unde linea ducitur, etsi figura nondum sit cujus medium intelligamur? Illud enim dico lineæ principium a quo incipit longitudo, quod volo sine ulla longitudine intelligas. Nam si longitudinem intelligis, nequaquam profecto intelligis, unde ipsa incipit longitudo. E. Tale omnino. A. Hoc ergo quod jam te intelligere video, potentissimum omnium, quæ demonstrata sunt. Siquidem hoc est, quod nullam divisionem patitur, et punctum vocatur, cum medium tenet figuræ: si autem principium lineæ est vel lineis, aut etiam finis, vel cum omnino aliquid notat quod sine partibus intelligendum sit, nec tamen obtineat figuræ medium, signum dicitur. Est ergo signum nota sine partibus. Est autem punctum, nota medium figuræ tenens. Ita fit ut omne punctum etiam signum sit, non autem omne signum punctum videatur. Volo enim de his nominibus inter nos convenire, ut minus in disputando circumloquamur: quanquam plerique punctum appellant, non quod omnis figuræ medium, sed quod solius circuli vel pilæ tenet; tametsi minus nobis de vocabulis laborandum est. E. Assentior.

CAPUT XII.

Puncti potentia.

XIX. A. VIDES certe etiam quantum valeat. Nam ab ipso incipit linea, ipso terminatur, figuram rectis lineis nullam videmus fieri posse, nisi ipso angulus claudatur: deinde undecumque secari linea potest, per ipsum secatur, cum ipsum omnino nullam in se admittat sectionem: nulla linea lineæ, nisi per ipsum copulatur. Postremo cum cæteris planis figuris (nam de altitudine adhuc nihil diximus) eam præponendam ratio demonstraverit quæ circulo clauditur, propter summam æqualitatem, quæ alia ipsius æqualitatis moderatio est, quam punctum in medio constitutum? Multa de hujus potentia dici possunt, sed adhibeo modum, et tibi ipsi cogitanda plura permitto. E. Sane ut videtur: non enim me requirere pigebit, si quid fuerit obscurius: cerno autem mediocriter, ut puto, magnam hujus signi esse potentiam.

XX. A. Nunc ergo illud attende, cum et quid sit signum, et quid sit longitudo, et quid sit latitudo perspexeris; quid horum tibi videatur alterius, et cujus indigere, sine quo esse non possit. E. Video quod latitudo longitudine indigeat, sine qua prorsus intelligi non potest. Rursus longitudinem cerno latitudine quidem non indigere ut sit, sed sine signo illo esse non posse. Illud autem signum per semetipsum esse et nullius horum indigere, manifestum est. A. Ita est ut dicis: sed diligentius considera, utrum latitudo vere undique secari queat, an alicunde nec ipsa sectionem possit admittere, quamvis plus admittat

quam linea. E. Nescio prorsus unde non possit. A. Credo te non recordari, nam nescire istud nullo modo posses: quare commonefaciam te isto modo. Certe enim latitudinem sic intelligis, ut cogitatione tua de altitudine nihil usurpes. E. Sic omnino. A. Accedat igitur huic latitudini altitudo, et responde jam utrum etiam aliquid accesserit, quo magis undique secari queat. E. Mire omnino admonuisti. Nunc enim video non solum desuper aut ex inferiori parte, sed a lateribus quoque admitti posse sectionem, nihilque omnino remansisse, unde non queat penetrare divisio. Quare manifestum est, et latitudinem ex his partibus secari non posse, per quas surrectura est altitudo.

XXI. A. Quoniam tibi igitur, si non fallor, et longitudo, et latitudo, et altitudo nota est, quæro utrum possint deesse duo superiora, ubi aderit altitudo. E. Sine longitudine quidem video esse non posse altitudinem, sine latitudine autem potest. A. Redi ergo ad cogitationem latitudinis, et si eam quasi jacentem animo figuraveris, erigatur in quodlibet latus, tanquam si eam velles per tenuissimam rimam ubi se clausæ januæ jungunt, educere. An nondum intelligis quid velim? E. Intellego quid dicas, sed nondum fortasse quid velis. A. Illud scilicet ut respondeas, utrum sic erecta latitudo videatur tibi migrasse in altitudinem, et latitudinis jam nomen descriptionemque amisisse: an adhuc maneat latitudo, quamvis ita sit collocata. E. Videtur mihi altitudo esse facta. A. Recordaris-ne, obsecro, quemadmodum altitudinem definieramus? E. Recordor plane, et me jam sic respondisse pudet. Nam etiam hoc modo quasi erecta latitudo sectionem per longum deorsum versus non admittit: quare nulla in ea possunt interiora cogitari, quamvis medium et extrema cogitentur. Secundum autem superiorem demonstrationem altitudinis, quam fecisti ut recorderer, nulla omnino est altitudo, ubi nihil

intus cogitari potest. A. Recte dicis, et sic te omnino meminisse cupiebam. Quamobrem illud jam volo respondeas, utrum falso verum anteponas. E. Jam hinc dubitare, incredibilis dementia est. A. Dic ergo, quæso te, numquidnam vera linea est, quæ per longum secari potest; aut verum signum quod ullo modo secari potest: aut vera latitudo, quæ cum erecta est, ut diximus, sectionem per longum deorsum versus admittit? E. Nihil minus.

CAPUT XIII.

Animus incorporeus cernit incorporea. — Animus quid sit.

XXII. A. UNQUAM-NE igitur oculis istis corporeis, vel tale punctum, vel talem lineam, vel talem latitudinem vidisti? E. Omnino nunquam: non enim sunt ista corporea. A. Atqui si corporea corporeis oculis mira quadam rerum cognatione cernuntur, oportet animum quo videmus illa incorporalia, corporeum corpusve non esse: an tu aliter existimas? E. Age, jam concedo corpus non esse animum vel quidquam corporeum: quid est tandem, dic mihi? A. Vide interim utrum confectum sit carere illum illa omni quantitate, de qua nunc quæstio est: nam quid sit animum, oblitum te esse miror priore inter nos quæstione discussum. Meministi enim te quæsisse primitus unde esset, quod duobus modis a nobis tractatum esse memini: uno, quo quasi de regione ejus quæsitum est: altero, utrumnam ex terra, vel igne, vel alio quopiam istorum elementorum esset, vel ex omnibus, vel ex aliquibus horum. In qua quæstione constitit inter nos

non magis hoc quærendum esse quam unde sit terra, vel si quod aliud elementorum singulorum. Intelligendum est enim, quanquam Deus fecerit animum, habere illum certam substantiam, quæ neque terrena, neque ignea, neque aëria sit, neque humida: nisi forte arbitrandum est Deum terræ dedisse ut nihil aliud sit quam terra, et non dedisse animo ut nihil aliud quam animum sit. Si autem definiri tibi animum vis, et ideo quæris quid sit animum, facile respondeo. Nam mihi videtur esse substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata.

CAPUT XIV.

Animus incorporeus quantum valeat.

XXIII. ITAQUE illud potius attende, unde ambigitur nunc utrum quantitas, et quasi, ut ita dicam, locale spatium animo ullum sit. Nam profecto quia corpus non est, neque enim aliter incorporea ulla cernere valeret, ut superior ratio demonstrabat, procul dubio caret spatio quo corpora metiuntur: et ob hoc recte credi, aut cogitari, aut intelligi talis ejus quantitas non potest. Si autem te movet, cur tanta cœli, terræ, marisque spatia memoria contineat, cum sit ipse nullius quantitatis? mira quædam vis est, quam tamen ex iis quæ a nobis comperta sunt, quantum inest ingenio tuo luminis, animadvertere potes. Si enim corpus nullum est, ut ratio jam ostendit, quod longitudine, latitudine, altitudine careat, nihilque horum nisi cum aliis duobus esse in corpore potest, animo tamen etiam solam lineam interiore quodam oculo, id est, intelligentia, videre concessum est, arbitror nos